

Журавель В. А.

професор кафедри криміналістики

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України*

ОКРЕМІ МЕТОДИКИ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ

Ключові слова: *окрема криміналістична методика; класифікація окремих криміналістичних методик розслідування злочинів; види (рівні) криміналістичних методик; форма викладення методичних рекомендацій.*

Keywords: *private forensic technique; classification of certain forensic techniques crime investigation; types (levels) forensic techniques; form of presentation guidelines.*

У системі криміналістики особливе місце посідають окремі методики, що виникли в результаті інтеграції та диференціації наукових знань і об'єднують в собі передові досягнення криміналістичної техніки і тактики, що надані у відповідності до оптимальної організації розслідування злочинів та судового розгляду певних категорій кримінальних проваджень. “Криміналістичні методики, – наголошує В. П. Бахін, – є засобом практичної реалізації положень (рекомендацій) криміналістичної техніки і криміналістичної тактики, бо поза реальними умовами розслідування конкретних злочинів немає їхнього застосування і використання” (1; с. 235).

З огляду на зазначене, проблематику криміналістичних методик взагалі можна визнати найбільш науково досліджуваною у сучасній криміналістиці, а методико-криміналістичне забезпечення слідчої діяльності є одним з найважливіших напрямів її розвитку. Попри те, що в криміналістичній доктрині здійснено спроби уніфікувати підходи до визначення змісту і структури криміналістичних мето-

дик, їх класифікації тощо, остаточне формування теоретичних основ криміналістичних методик дотепер ще не завершено, що суттєво позначається на процедурі їх створення і практичній реалізації.

Щодо дискусійних питань у розглядуваній царині знань, то до них слід віднести різні погляди науковців на визначення криміналістичної методики як наукової категорії, її мету, завдання, принципи формування, сферу реалізації, форму викладення рекомендаційного матеріалу. Так, Р. С. Белкін указував, що криміналістична методика (методика розслідування окремих видів злочинів, окрема методика) – це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій з організації і здійснення розслідування та запобігання злочинам (2; с. 101). Близьким до попереднього є визначення запропоноване В. П. Бахніним, який вважає, що криміналістична методика є системою наукових положень та, розроблених на їх основі, практичних рекомендацій з оптимального проведення розслідування злочинів (3; с. 23). І. О. Возгрін пропонував криміналістичну методику розглядати як комплекс науково обґрунтованих даних і рекомендацій з організації розкриття, розслідування та попередження різних видів злочинів (4; с. 269).

Останнім часом у криміналістичній літературі з'являються вельми оригінальні визначення криміналістичної методики, в яких відбиваються сучасні підходи до розуміння цієї категорії. Зокрема, А. В. Шмонін пропонує розглядати криміналістичну методику як інформаційну модель наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій з організації і здійснення розкриття, розслідування і попередження злочинів (5; с. 109). У свою чергу В. О. Образцов пише, що криміналістична методика є своєрідним еталоном того, як потрібно діяти слідчому в тих або інших умовах (6; с. 375).

Особливої на уваги заслуговує визначення поняття “окрема криміналістична методика” запропоноване Б. В. Щуром. На його думку, окрема криміналістична методика – це комплекс методичних рекомендацій та слідчих технологій у вигляді типових інформаційних моделей, спрямованих на розкриття та розслідування певного виду або групи злочинів та їх запобігання (7; с. 102). У запропонованому визначенні до структури окремої криміналістичної методики Б. В. Щур поряд з методичними рекомендаціями включає й слідчі технології, що є новаторським та перспективним підходом.

Багатозначність визначення поняття “окрема криміналістична методика” не йде на користь формуванню уявлення щодо даної категорії, породжує зайві непорозуміння й суперечності. Унаслідок цього виникають теоретичні дискусії, які відволікають увагу вчених-криміналістів від задоволення реальних потреб слідчої та судової практики, тоді як науковцям необхідно виходити з того, що однією з найважливіших вимог, які ставляться до визначення наукового поняття з точки зору формальної логіки, є його однозначність. У зв'язку з цим, як видається, побудова та реалізація нових і модернізація існуючих криміналістичних методик має здійснюватися на підставі уніфікованого підходу до розуміння цієї наукової категорії, її різновидів, мети, завдань, форми, структури, принципів формування.

При вирішенні проблеми уніфікації сучасних поглядів на визначення “окрема криміналістична методика” треба виходити з того, що це поняття передусім має ґрунтуватися на суттєвих ознаках розглядуваної категорії, до яких, зокрема, можна віднести такі: комплексність, системність, інформативність, спрямованість на оптимальне розслідування певного виду злочинів (7; с. 101). Також необхідно враховувати, що термін “окрема криміналістична методика” охоплює не лише методи (систему методів), прийоми та засоби, а й рекомендації (поради) слідчому і судді з найбільш оптимальної, раціональної організації процесу розслідування певних видів злочинів і судового розгляду кримінальних проваджень.

До істотних ознак поняття “окрема криміналістична методика”, на нашу думку, також слід віднести форму викладення рекомендацій (порад) і сферу їх реалізації (застосування). На сьогодні окремі криміналістичні методики можуть бути надані в трьох формах: описовій, формалізованій і змішаній. Найбільш розповсюдженою є описова форма викладення методичного матеріалу. Вона зустрічається у переважній більшості сучасних підручників, посібників, керівництв тощо. Формалізована форма передбачає викладення рекомендацій (порад) у вигляді відповідних програм розслідування (судового розгляду) або алгоритмічних схем дій слідчого (судді) у тій чи іншій типовій ситуації, що виникає. Це так звані рекомендації прямої дії, що спрямовані слідчому (судді). Саме така форма викладення порад професіональним учасникам кримінального

процесу набуває ознак технологічного режиму розслідування, судового розгляду кримінальних проваджень. І саме в цьому контексті доречно розглядати окрему криміналістичну методику як технологію збирання, оцінки і використання доказової інформації на досудовому розслідуванні і судовому розгляді кримінальних проваджень. При цьому необхідно враховувати, що криміналістична методика без відносно форми її викладення, завжди буде зберігати певний рівень абстракції, оскільки не можливо “без залишку” типізувати всі можливі слідчі та судові ситуації і запропонувати формалізовані засоби їх вирішення. У зв'язку з цим криміналістична методика не може претендувати на повну “технологічність”, яка б стовідсотково забезпечувала виявлення, збирання та дослідження доказів слідчим та судом формалізованими засобами.

Щодо сфери реалізації (застосування) окремих криміналістичних методик, то традиційно вони призначалися для оптимізації організації розслідування різних злочинних виявів, а тому й мали назву “криміналістичні методики розслідування окремих видів злочинів” (“методики розслідування”). Водночас, спираючись на те, що до предмету дослідження криміналістики в цілому входять закономірності, які притаманні не лише розслідуванню, а й судовій стадії кримінального процесу, науковцями були внесені пропозиції щодо створення криміналістичних методик з оптимальної організації судового розгляду кримінальних проваджень, як дієвого інструментарію підвищення ефективності і якості роботи суддів (Л. Ю. Ароцкер (8; с. 167–171), В. К. Гавло (9; с. 456), І. І. Когутич (10), С. Л. Кисленко, В. І. Комісаров (11) та ін.). Це надало підстави окремим ученим розглядати криміналістичну методику в широкому та вузькому розумінні. Зокрема, Б. В. Щур зазначає, що у вузькому розумінні криміналістична методика – це методика розслідування окремих видів злочинів. Тобто сферою її діяльності є процеси розслідування і звернена вона до діяльності органів досудового розслідування. Фактично мова йде про класичне розуміння криміналістичної методики. У широкому розумінні криміналістична методика – це не тільки методика розслідування, а й методика судового розгляду кримінальних справ тієї чи іншої категорії, методики кримінального захисту або державного обвинувачення. У цьому випадку сфера криміналістичної методики є розширеною (7; с. 95).

Не заперечуючи в цілому проти викладеної ідеї, разом з тим, звертаємо увагу на те, що дослідження в цьому напрямі тільки розпочалися і вчені-криміналісти мають узгодити позиції з багатьох дискусійних питань, зокрема:

1) запропонувати додаткові аргументи на користь доцільності й необхідності розширення пізнавальних меж криміналістичної методики і розповсюдження її рекомендацій на сферу судового розгляду кримінальних проваджень;

2) виходячи з потреб формування криміналістичних методик судового розгляду кримінальних проваджень, переглянути підходи до структури самої криміналістичної методики як розділу науки криміналістики, визначити її елементних склад і характер зв'язків між цими елементами;

3) запропонувати принципи формування окремих криміналістичних методик судового розгляду кримінальних проваджень і сформулювати їх кінцеву мету, спрямовану на розробку методичних рекомендацій (порад) з оптимальної організації судового провадження, тобто з оптимальної процедури дослідження доказів, наданих сторонами обвинувачення та захисту;

4) визначити співвідношення і відмінність криміналістичних методичних рекомендацій від процесуальних приписів. При цьому необхідно враховувати, що за чинним кримінальним процесуальним законодавством досудове розслідування злочинів менш регламентовано в порівнянні з судовим розглядом кримінальних проваджень і відповідно має більшу можливість у заповненні цих "процесуальних прогалів" певними тактичними та методичними рекомендаціями. У свою чергу судовий розгляд носить більш жорстку регламентацію і тим самим обмежує варіантність для реалізації криміналістичних рекомендацій;

5) уточнити, з урахуванням етапів судового розгляду, предметну сферу реалізації рекомендацій криміналістичних методик, тобто їх розповсюдженість;

6) виходячи з широкого кола учасників кримінального процесу, визначити суб'єктний склад споживачів криміналістичних методичних рекомендацій. Якщо окремі криміналістичні методики розслідування злочинів спрямовані лише одному адресату – слідчому,

то питання щодо споживачів методик судового розгляду кримінальних проваджень (суддя, державний обвинувач, професійний захисник або всі разом) залишається не вирішеним;

7) узгодити структуру, зміст і форму окремих криміналістичних методик судового розгляду кримінальних проваджень, з'ясувати функціональне призначення кожного з виділених елементів. При цьому навряд чи придатна аналогія з методиками розслідування злочинів. На крайній випадок може йтися про різну інтерпретацію функціональної спрямованості тих чи інших елементів, що входять до структури окремої криміналістичної методики, наприклад, щодо криміналістичної характеристики злочинів, доцільність включення якої до структури криміналістичної методики судового розгляду кримінальних проваджень потребує обговорення в середовищі вчених-криміналістів і додаткової аргументації.

Уніфікація поглядів на поняття “окрема криміналістична методика” також передбачає необхідність формування усталеної конфігурації системи цих методик. Слід зазначити, що цей процес перебуває тільки на стадії свого становлення. Ця обставина породжує різноманітні підходи як до визначення класифікаційних рівнів окремих криміналістичних методик, так і до їх назв. Так, на думку В. О. Образцова, єдиною підставою поділу методик розслідування є криміналістична характеристика злочину (12; с. 107), а самі типові криміналістичні методики як вид наукової продукції доцільно поділяти на: загальні та окремі (13; с. 376); методики виявлення та розслідування певних груп криміналістично схожих видів злочинів; методики виявлення та розслідування окремих кримінально-правових видів злочинів; методики виявлення та розслідування певних кримінально-правових підвидів злочинів одного виду; методики виявлення та розслідування певних груп злочинів, що поділяються на базі криміналістичної класифікації кримінально-правових видів та підвидів злочинів (14; с. 69). І. О. Возгрін, пропонував поділ методик на “одноступінчасті” та “багатоступінчасті”, “власне криміналістичні” і “змішані”, “повні” та “скорочені”, “офіційні” та “доктринальні” (15; с. 69–75). У свою чергу В. П. Бахін виокремлює основні (загальні положення) методики: видові і внутрішньовидові; позавидові і групові методики (3; с. 21–22).

Нині ця проблематика не втратила свого значення. У сучасній криміналістичній теорії мали місце намагання класифікувати окремі криміналістичні методики. Так, С. Н. Чурилов вважає, що система криміналістичної методики складається з двох підсистем: перша ланка системи окремих криміналістичних методик засновується на кримінально-правовій класифікації злочинів; друга – будується на криміналістичних критеріях (16; с. 189–190). На переконання С. Г. Любічева, у класифікації криміналістичних методик доцільно виокремлювати три рівні: загальні, видові і внутрішньовидові. Загальні методики передбачають розслідування злочинів різних категорій, пов'язаних із розв'язанням складних тактичних завдань: методики дослідження алібі, виявлення і викриття інсценувань, самообмови. Внутрішньовидові методики створені на основі вивчення узагальненої практики розслідування однорідних злочинів (наприклад, квартирні, кишенькові крадіжки тощо) (17; с. 441).

Останнім часом з'являються пропозиції щодо поділу методичних рекомендацій за ступенем спільності (рівнем конкретизації). Так, М. П. Яблоков за ступенем спільності (рівнем конкретизації) виділяє такі рівні методичних рекомендацій:

1. Високого ступеня спільності, тобто “великі групи різноманітних злочинів”, пов'язаних з неналежним виконанням професійних функцій у сфері виробництва; злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, тощо.

2. Меншого ступеня спільності, тобто групи однорідних злочинів (наприклад, проти довкілля).

3. Ще меншого ступеня спільності, тобто видові, підвидові методики (наприклад, розслідування шахрайства, крадіжок тощо).

4. Конкретні методики (розслідування окремих видів і підвидів злочинів у різних типових слідчих ситуаціях).

Додатково М. П. Яблоков вказує на наявність методик комплексного характеру, наприклад, розслідування підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки (18; с. 494).

М. В. Субботіна запропонувала дещо іншу класифікаційну побудову методик розслідування злочинів, виділяючи в ній такі елементи:

1. Загальні положення.

2. Базова методика розслідування декількох видів або груп злочинів.
3. Окрема методика розслідування певного виду або групи злочинів.
4. Окремометодичні рекомендації з розслідування певного підвиду злочинів (наприклад, крадіжок, що вчиняються неповнолітніми) (19; с. 239–241).

Р. Л. Степанюк у системі методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України, виділяє такі різновиди: міжродові; міжвидові (загальні і спеціальні); комплексні; видові (ст. 210, 211, 233 КК України); підвидові (розслідування шахрайства, хабарництва, службової недбалості та інших видів злочинів, вчинених у бюджетній сфері). При цьому, як видається, не зовсім аргументовано виглядає позиція автора щодо поділу методик на загальні і спеціальні (міжвидові, комплексні) (20; с. 26–27).

А. В. Шмонін на підставі аналізу різних позицій щодо диференціації криміналістичних методик дійшов висновку про доцільність запровадження блочно-ієрархічного підходу до їх поділу. Для цього він виокремлює два класифікаційні блоки методик розслідування злочинів: а) перший класифікаційний блок (окремі криміналістичні методики), який поділяє на дві категорії (групи): на “прості” та “комплексні”. Останні, у свою чергу, – на “монооб’єктні” (однооб’єктні) і “поліоб’єктні” (багатооб’єктні). “Монооб’єктні” диференціюються на: “монородові”, “моновидові”, “моноскладені”; “поліоб’єктні” – на “поліродові” та “полівидові”. Одночасно “прості” криміналістичні методики також можуть диференціюватися на “монородові”, “моновидові”, “моноскладені”; б) другий класифікаційний блок розпочинається з рівня, на якому “збігаються кінці” простої та комплексної криміналістичної методик і який визначається окремими криміналістичними елементами злочинів. Останні, у свою чергу, значною мірою пов’язані з елементами складу злочину, предмета доказування та іншими суттєвими характеристиками кожного окремо криміналістично значущого елемента злочинів (суттєвого елемента і /або його проявів. Криміналістичні методики на цьому рівні можна класифікувати за способом злочину, особою злочинця і / або злочинних утворень (груп), предмета злочину, засобів злочину тощо (5; с. 155–158).

Особливої уваги заслуговують зусилля Ю. П. Гармаєва щодо створення оптимальної класифікації криміналістичних методик

розслідування злочинів. Відносно кримінально-правової класифікації і за ступенем спільності (рівнем конкретизації) рекомендацій він виділяє “предметну” і “вертикальну” класифікацію і такі рівні системи криміналістичних методик: загальні видові; загальні родові; загальні міжвидові (21; с. 65). У подальших працях Ю. П. Гармаєв разом з О. Ф. Лубіним запропонували дещо інший підхід до створення класифікаційних побудов криміналістичних методик. Зокрема, науковцями розроблено класифікацію за трьома підставами: “вертикальною”, “предметною”, “об’ємною”. У першій класифікації вони за таким критерієм, як “ступінь спільності”, виділяють загальні і окремі методици. Загальні поділяють на міжродові, міжвидові (комплексні), родові і видові методици, а окремі – на методици одного виду злочину, груп схожих злочинів. За таким критерієм, як “рівень конкретизації окремо-методичних рекомендацій”, науковці поділяють методици на однорівневі, дворівневі, великого ступеня конкретизації (22; с. 162–186).

Досить цікаві, хоча й небезумовні пропозиції з цього питання висловлені й С. Ю. Косарєвим, який поділяє всі методици на типові і особливі. Під типовими ним запропоновано розуміти методици, побудовані за категоріями злочинів, встановлених чинним кримінальним законодавством відповідно до структурних елементів Особливої частини КК; під особливими – методици, побудовані за іншими підставами. Щодо типових, то вони поділені автором на шість парних (симетричних) підрозділів. Одні з цих методик виокремлені тільки за певними кримінально-правовими критеріями, а другі – аналогічно за тими ж кримінально-правовими і додатково з урахуванням певного криміналістичного критерію (23; с. 248–265).

Попри те, що запропоновані А. В. Шмоніним, Ю. П. Гармаєвим, О. Ф. Лубіним, С. Ю. Косарєвим класифікації достатньо складні для сприйняття і практичної реалізації, їх слід розглядати як перші спроби щодо багатомірного аналізу видів методик. Водночас, на сьогодні у науці криміналістиці відсутня єдина, повна, несуперечлива і науково обгрунтована класифікаційна система криміналістичних методик (24; с. 140).

Спираючись на викладене, а також застосовуючи багатомірний підхід до розподілу криміналістичних методик розслідування зло-

чинів, вважаємо за можливе запропонувати таке їх упорядкування по вертикалі та горизонталі:

1. Базова методика.
2. Прості (одиничні) методики – видові, підвидові (мікрометодики).
3. Ускладнені (групові) методики – родові, міжродові, комплексні.

Виходячи з концептуальних підходів до формування конфігурації системи криміналістичних методик розслідування злочинів, її основними елементами, у запропонованій інтерпретації, виступають:

1) базова методика як універсальна, уніфікована модель, за якою мають створюватися інші окремі криміналістичні методики розслідування злочинів (25; с. 231–242). Вона є “коренем упорядкування системи криміналістичних методик і розглядається як концептуальна модель із апробованою структурою та рекомендаціями до змістовного наповнення елементів практичних рекомендацій, розташованих на нижчих рівнях” (26; с. 204);

2) видові криміналістичні методики розслідування (види злочинів, чітко визначені у відповідних розділах Особливої частини КК, як-то методика розслідування шахрайства, крадіжок та ін. Цей рівень є найбільш усталеним, традиційним, за яким і раніше формувалась система окремих криміналістичних методик розслідування, оскільки він базується на кримінально-правовій класифікації злочинів);

3) підвидові криміналістичні методики розслідування (підвиди чи різновиди, виділені з-поміж злочинів одного виду за криміналістично значущими ознаками; приміром, до такого виду злочинів, як умисне вбивство, виділяють такі підвидові методики (мікрометодики), як методика розслідування вбивств з розчленуванням, на замовлення, учинених у ході протистояння організованих злочинних груп, на релігійному підґрунті та ін. У цьому сенсі криміналістична класифікація є більш диференційованим утворенням, аніж кримінально-правова, що наближає її до запитів практики);

4) родові криміналістичні методики розслідування (групи злочинів, об'єднаних за ознакою родового об'єкта в одному розділі Особливої частини КК й на підставі криміналістично значущих ознак, притаманних декільком видам, наприклад, методика розслідування злочинів: а) проти довілля; б) проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; в) при наданні медичної допомоги тощо);

5) міжродові криміналістичні методики розслідування (групи злочинів, диференційованих відповідно до групування їх у різних розділах Особливої частини КК й на підставі криміналістично значущих ознак, притаманних декільком видам, наприклад, методика розслідування злочинів, учинених неповнолітніми, організованими злочинними угрупованнями, у сфері підприємницької діяльності тощо, де об'єднуючою криміналістичною класифікаційною ознакою виступають особа злочинця, сфера реалізації його злочинного наміру тощо);

б) комплексні криміналістичні методики розслідування злочинів, у яких відображені рекомендації з розслідування комплексів взаємопов'язаних злочинних дій, об'єднаних на підставі одночасного врахування кримінально-правових й криміналістичних критеріїв класифікації злочинів. Спільність цих злочинних проявів обумовлена тим, що на практиці вони вчиняються в реальних та ідеальних сукупностях. При цьому вони охоплюються єдиним умислом організаторів, підбурювачів, пособників і виконавців, спільною метою й мотивами, загальним механізмом реалізації злочинного задуму тощо. Ідеться про єдиний ланцюг злочинної поведінки, зокрема, про так звану технологію злочинного збагачення, наприклад, коли розслідування предикатного (основного) злочину поєднано з розслідуванням спорідненої з ним легалізації, яка в даному випадку є останньою ланкою в такого роду злочинній діяльності. Розслідування подібних комплексів злочинних дій зумовлює специфіку висунення й перевірки слідчих версій, здійснення планування, тактику провадження окремих гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, особливості проведення тактичних операцій та ін.

Отже, до найбільш істотних ознак такої категорії як окрема криміналістична методика, що мають знайти своє відбиття у її визначенні, можна віднести такі:

1) окрема криміналістична методика – це науково абстрактна категорія, що являє собою інформаційну модель пізнавальної спрямованості, в якій відбиваються типові відомості про злочин, процес його розслідування та судовий розгляд. Пізнавальна цінність цієї моделі полягає в тому, що слідчій (суддя) можуть звертатися до неї як своєрідного орієнтиру з метою раціональної організації процесу розслідування та судового розгляду;

2) основу змісту окремої криміналістичної методики становлять комплекси упорядкованих методів, прийомів, засобів та рекомендацій типізованого характеру, які знаходять своє відбиття в таких рівнях їх упорядкування як базова, видові, підвидові, родові, міжродові та комплексні методики;

3) відомості в криміналістичній методиці можуть бути викладені в описовій та формалізованій формі у вигляді відповідних програм розслідування, судового розгляду кримінальних проваджень або алгоритмічних схемах дій слідчого (судді);

4) кінцевою метою методики розслідування злочинів слід визнати виявлення, збирання, оцінка та використання доказів на досудовому розслідуванні, а метою криміналістичних методик судового розгляду є організація оптимальної процедури дослідження доказів, наданих сторонами обвинувачення та захисту;

5) сферами реалізації криміналістичних методик є досудове розслідування і судовий розгляд кримінальних проваджень різної категорії.

Таким чином, окрема криміналістична методика – це інформаційно-пізнавальна модель, в якій відображено комплекси методів, засобів, прийомів та рекомендацій типізованого характеру, викладених у описовій або формалізованій формі щодо раціональної організації процесу збирання, оцінки і використання доказової інформації стосовно специфіки вчинення і розслідування різних злочинних виявів та судового розгляду кримінальних проваджень.

Список використаних джерел

1. **Бахін В. П.** Криміналістика: курс лекцій (ч. 1) / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал. – Ірпінь: Акад. ДПС України, 2002. – 356 с.
2. **Белкин Р. С.** Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М.: Мегатрон XXI, 2000. – 2-е изд. доп. – 334 с.
3. **Бахин В. П.** Криминалистическая методика: лекция / В. П. Бахин. – К., 1999. – 35 с.
4. **Возгрин И. А.** Введение в криминалистику: История, основы теории, библиография / И. А. Возгрин. – СПб. Юрид. центр Пресс, 2003. – 475 с.
5. **Шмонин А. В.** Методика расследования преступлений: учеб. пособие / А. В. Шмонин. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2006. – 464 с.
6. **Образцов В. А.** Общие положения криминалистической методики расследования / В. А. Образцов // Криминалистика / под ред. В. А. Образцова. – М., 1995. – 495 с.

7. **Щур Б. В.** Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія / Б. В. Щур. – Х.: Харків юридичний, 2010. – 320 с.
8. **Ароцкер Л. Е.** Основные вопросы тактики и методики судебного разбирательства / Л. Е. Ароцкер // Настольная книга судьи (рассмотрение уголовных дел в суде первой инстанции) / ред. коллегия: А. Ф. Горкин, В. В. Куликов, Н. В. Радутная, И. Д. Перлов. – М.: Юрид. лит., 1972. – С. 167–171.
9. **Гавло В. К.** Общие положения криминалистической методики расследования отдельных видов преступлений / В. К. Гавло // Криминалистика: учебник / под ред. Е. П. Ищенко. – М.: Изд-во “Элит”, 2008. – С. 416–427.
10. **Когутич І. І.** Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 – “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / І. І. Когутич. – К., 2010. – 37 с.
11. **Кисленко С. Л.** Судебное следствие: состояние и перспективы / С. Л. Кисленко, В. И. Комиссаров. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 176 с.
12. **Образцов В. А.** К вопросу о методике раскрытия преступлений / В. А. Образцов // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юрид. лит., 1977. – Вып. 27. – С. 102–109.
13. **Криминалистика** / под ред. В. А. Образцова. – М.: Юристъ, 1995. – 592 с.
14. **Образцов В. А.** Криминалистическая классификация преступлений / В. А. Образцов. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1988. – 176 с.
15. **Возгрин И. А.** Криминалистические методики расследования преступлений / И. А. Возгрин // Курс криминалистики: в 3 т. Т. 2. Криминалистическая методика: методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка / под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – С. 69–75.
16. **Чурилов С. Н.** Криминалистическая методика: история и современность / С. Н. Чурилов. – М.: Изд. -книготорг. центр “Маркетинг”, 2002. – 370 с.
17. **Любичев С. Г.** Общетеоретические положения криминалистической методики / С. Г. Любичев // Криминалистика: учебник / под ред. Е. П. Ищенко. – М.: Юристъ, 2000. – С. 440–452.
18. **Криминалистика: учебник** / отв. ред. Н. П. Яблоков. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.
19. **Субботина М. В.** Общие положения методики расследования преступлений / М. В. Субботина // Криминалистика: учебник / под ред. А. П. Резвана, М. В. Субботиной, Н. Ф. Колосова, Р. И. Могутина. – М.: ЦОКР МВД России, 2006. – С. 236 – 245.
20. **Степанюк Р. Л.** Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Р. Л. Степанюк. – Х., 2012. – 40 с.
21. **Гармаев Ю. П.** К проблеме классификации методик расследования преступлений / Ю. П. Гармаев // Тезисы Всероссийских криминалистических чтений, посвященных 100-летию со дня рождения проф. А. Н. Васильева, Москва, 16 апреля 2002 г. – М.: МАКС Пресс, 2002. – С. 62–67.

22. **Гармаев Ю. П.** Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: теория и практика / Ю. П. Гармаев, А. Ф. Лубин. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2006. – 303 с.
23. **Косарев С. Ю.** История и теория криминалистических методик расследования преступлений / С. Ю. Косарев / под ред. В. И. Рохлина. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2008. – 495 с.
24. **Шмонин А. В.** Методология криминалистической методики: монография / А. В. Шмонин. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 416 с.
25. **Журавель В. А.** Проблема формування базової методики розслідування злочинів / В. А. Журавель // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2008. – № 1 (52). – С. 231–242.
26. **Веліканов С. В.** Родові, видові, підвидові, комплексні та модифікуючі методики розслідування злочинів / С. В. Веліканов // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць / редкол.: В. І. Борисов та ін. – Х.: Право, 2009. – Вип. 18. – С. 203–218.

Анотація

Розглянуті сучасні наукові підходи до визначення поняття окремої криміналістичної методики, з'ясування її мети, завдань, принципів формування, сфери реалізації, форм викладення рекомендаційного матеріалу, а також здійснення класифікації окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. Запропоновано авторське визначення розглядуваної криміналістичної категорії, висловлені пропозиції щодо здійснення поділу криміналістичних методик за ступенем узагальнення, рівнем конкретизації окремих методичних рекомендацій.

Annotation

The modern scientific approaches to the definition of a particular forensic techniques clarify its goals, objectives, principles of formation, the scope of implementation, forms a reference material presentation and classification of certain forensic techniques crime investigation. The author determination examining forensic category are the proposals as to the division of forensic techniques in the degree of generalization, the level of detail specific guidelines.